

ES POT PARLAR DE MONARQUIA O REPÚBLICA?

La pregunta no és gens òbvia. Tampoc és incongruent, ni està fora de lloc. ¿De debò es pot parlar sobre un tema tan esvarós com l'alternativa entre Monarquia i República sense agitar aigües profundes i provocar calfreds? ¿De veritat es pot debatre amb serenitat, sine ira et studio, sobre els pros i contres de la forma de govern o de la millor manera d'estructurar un Estat que vol ser una democràcia avançada, de les més avançades del món, però que arrossega el pes d'un passat inquietant?

És la qüestió que hem volgut suscitar, sobretot, amb el dossier sobre Monarquia o República que publiquem en aquestes pàgines. Aparentment, la Constitució de 1978 va tancar aquesta i altres qüestions. Però hi ha moltes raons per a pensar que la va tancar en fals, sota la pressió d'un moment històric d'alt risc en el qual forces i poders d'origen i exercici terriblement antidemocràtic hi tenien encara una gran capacitat d'amenaça, de condicionament i d'intervenció.

El llast del passat prové directament d'una qüestió sovint poc reflexionada. La transició democràtica es va fer per la via de la reforma de la legalitat franquista, aprofitant les esclertes i els mecanismes de l'entramat legal de la dictadura. Fou una operació d'enginyeria jurídica i política d'altra precisió. Però tenia un problema: acceptar que la font de legitimitat i legalitat era el règim franquista, que havia definit Espanya com un «regne» el 1947 i havia designat un successor, el 1969, en la figura del futur monarca. El llegat fou la forma monàrquica i la pervivència, en tots els nivells de l'Estat, del personal que havia actuat al servei de la dictadura. La Constitució de 1978 té aquest origen, amb l'empelt dels resultats d'unes eleccions generals que es feren, el 1977, segons una llei electoral elaborada pels reformistes del règim. I va comportar una nova restauració borbònica per la via dels fets. De la llei a la llei. Però la primera «llei» procedia d'un colp d'estat, de les decisions d'una Junta Militar que nomenà Franco cap suprem el 1936, de la destrucció de la legalitat republicana emanada de les urnes. D'una dictadura brutalment repressiva i autocràtica que va durar quaranta anys.

Passat el temps, amb l'entrada en joc de noves realitats socials internes i internacionals, i de generacions educades en un marc de llibertat i de vida democràtica, no és estrany que es pugui qüestionar no ja el procés seguit, sinó aspectes del seu desenllaç. La lògica del procés seguit es pot lamentar, però no desconèixer. Fer abstracció de la «correlació de debilitats» en la crisi de final del franquisme condueix a l'error. El record de la guerra civil encara planava sobre una societat traumatitzada.

Però hi ha aspectes de la realitat social i política actual que de cap manera són compatibles amb la idea d'una democràcia avançada. La distribució del poder territorial. El no reconeixement de la pluralitat d'adscripcions nacionals i culturals. La persistència de privilegis inconcebibles de classe i de casta. El poder exorbitant de les elits econòmiques i dels entramats mediàtics que controlen. Les continuïtats inacceptables en els alts nivells de l'administració i singularment del poder judicial.

Assumit el principi de la sobirania popular, la qüestió és que aquesta es pot i s'ha de manifestar, amb capacitat de decisió, tant en termes generals, d'estructuració de l'Estat i de la forma de govern, com en circumscripcions territorials, pel que fa a qüestions que els afecten de manera directa. Més enllà de disquisicions jurídiques derogatòries, vet ací el nucli de la qüestió. La democràcia implica la llibertat de la deliberació col·lectiva, el vot i la decisió popular. És incompatible amb herències ancorades en temps superats, en la congelació d'un passat mort que es resisteix a deixar de condicionar la vida present. Per això s'ha de poder parlar tranquil·lament de tot. Inclòs aquest tema vidriós i esvarós, però també determinant i fonamental. Hom té la sensació que alguna cosa molt important se li va furar en el seu moment a la sobirania popular recuperada. Fer-hi llum i debatre amb llibertat és una tasca encara pendent.